

TEKNOLOJİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER: KRİZ Mİ, FIRSAT MI?

TECHNOLOGY AND INTERNATIONAL RELATIONS: CRISIS OR OPPORTUNITY?

Dr. Öğr. Üyesi Arda ERCAN

Kocaeli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
ardaercan@gmail.com

Kocaeli / TÜRKİYE

ORCID NO: 0000-0002-2813-8699

ÖZET

1648 Westphalia anlaşması ile inşa edilen geleneksel uluslararası ilişkiler kavramı, aradan geçen yarım asırlık sürenin ardından bir hayli değişime uğramıştır. Devletlerin egemen olduğu ve geleneksel yöntemler ile sürdürülen uluslararası ilişkiler, yerini bireylerin aktör konumuna gelebildiği, diplomasinin ve ilişkilerin sanal ortamına taşındığı bir uluslararası ilişkilere bırakmıştır. Bulut sınırların konulduğu, yapay zekanın karar alma mekanizmasında yer aldığı bu yeni dönem devletler açısından bir dizi tehdit ve fırsatı da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada bir yandan iletişim yeteneği artan devletin fırsatları ele alınırken, bir yandan da realizmin devlete verdiği önemin nasıl ortadan kalktığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Sosyal Medya, Fırsat, Kriz, Yapay Zekâ

ABSTRACT

The traditional concept of international relations, which built with the Westphalia treaty of 1648, has undergone a great change after half a century. International relations, dominated by states and maintained by traditional methods, have been replaced by an international relations where individuals can become actors and diplomacy and relations are transferred to the virtual environment. This new era in which cloud borders are set and artificial intelligence is involved in the decision-making mechanism brings along a series of threats and opportunities for states. In this study, while discussing the opportunities of the state with increased communication skills, it is also evaluated how the importance given by realism to the state disappears.

Keywords: International Relations, Social Media, Opportunity, threatening

1. GİRİŞ

Teknolojinin gelişimi pek çok alanda çeşitli faydalar sağlarken elbette uluslararası ilişkiler ve diplomasi alanında da bir takım etkilerde bulunmuştur. Ekonomi alanında firmalar için hedef kitle nasıl müşteri ise, politik alanda siyasi partiler, hükümetler ve siyasal karar alıcılar için de hedef kitle mevcut seçmenler ve gelecekte siyasete yön verecek potansiyel seçmenlerdir. Demokrasi ile doğru orantılı olarak bu bağ güçlenmekle beraber, demokratik olmadığı iddia edilen rejimlerde bile halka alınan kararların doğru olduğunun birinci ağızdan anlatılması önem taşır.

Ayrıca ülkelerarası ilişkilerde aktör sayısını etkilemesi ve devletlerin dış politika kararlarında bireylere hesap verilebilirliğin artması da internetin uluslararası ilişkilerde birincil etkisi olmuştur. Ticari kurumlar amaçlarını gerçekleştirmek için sosyal medyayı başarılı bir şekilde kullanarak geniş kitlelere anlık olarak ulaşma olanağı yakalamıştır. Bu gelişme politikacılar için de bir örnek teşkil etmiştir. Aslında süreç iki taraflı işlemektedir. Bir yandan karar alıcılar hedef ve amaçlarını hızlı bir şekilde aktarırken, diğer yandan kamuoyu da kendine ait isteklerini ve görüşlerini karar alıcılara iletebilme hak ve özgürlüğüne kavuşmuştur (Alikılıç, 2011). Uluslararası ilişkilerde teknolojinin kullanılması ile beraber diplomasi artık devletler arası değil uluslararası hale gelmiştir. Uluslararası ilişkilerde diplomasi ağı içerisinde de en sık kullanılan teknoloji elçiliklerin oluşturduğu e-elçilik siteleri ve birbirleriyle iletişimde kullandıkları mikrobloglardır. Çevrimiçi ağlarda kullanılan bu araçlar içinde Wiki, podcast ve forumlar gibi değişik iletişim mecraları bulunsa da, kurumlar tarafından en sık kullanılanlar blog, mikroblog, sosyal ağlar, elektronik posta grupları ve kurumsal İnternet sayfaları olarak sıralanabilir (Sönmez, 2014, s. 1).

1.1. Blog:

Blog, tüm kullanıcılara ileti olarak adlandırılan makalelerini kolay ve hızlı bir biçimde yayınlama olanağı sağlayan bir içerik yönetme sistemidir (Zarella, 2009, s. 9). Blog yazılımı sayesinde kullanıcılar; yorumlar, kişisel blog listeleri (blogroll), geri izleme (trackback) ve abone olma (subscription) gibi özelliklere sahip olur ve bu sayede karşılıklı iletişim için uygun olanaklar ortaya konulmuş olur. (Zarella, 2009, s. 9) Amerika Birleşik Devletleri resmi bir blog hesabı¹ ile bu teknolojiyi etkin kullanmaktadır.

1.2. Mikroblog

Mikroblogging olarak adlandırılan Mikroblog, aslında indirgenmiş bir blog türüdür. Uygulama bir karakter kısıtlaması koyan (genelde 140 ve daha az karakter), Twitter gibi çevrimiçi araçlar ile kısa güncellemeleri yayınlamaya yarayan bir Web sitesi formatıdır (Gunelius, 2011, s. 81). Dünya üzerinde en yaygın olarak kullanılan mikroblog sitesi Twitter'dır. Siyasiler ve resmi kurumlar tarafından da yaygın şekilde kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Obama 64 milyonun üzerinde takipçisi ile Twitter'ın üçüncü popüler kişisidir². Türkiye'de ise Tayyip Erdoğan 7 milyon takipçiye sahiptir (Social Bakers Twitter Profiles, 2015).

Twitter'ın uluslararası ilişkiler açısından ne kadar önemli olduğu, çalışmanın ilerleyen bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacak olan Arap Baharı sırasında ortaya çıkmıştır. 2010 yılında bir seyyar satıcının protestosu kısa sürede tüm Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya yayılmış, hükümetlerin düşmesine yol açmıştır (Howard & Aiden, 2015). Anlık iletişimin kapalı olduğu rejimlerde yaşanan olayların bile anlık olarak sınır ötesine taşınmasına olanak sağlayan mikrobloglar uluslararası ilişkilerde İnternetin ne denli önemli olduğunu göstermiştir.

1 Resmi blog hesabına www.whitehouse.gov/blog adresinden ulaşılabilir.

2 <http://www.socialbakers.com/statistics/twitter/profiles> sitesi verilerine göre Amerikalı şarkıcılar Katy Perry 75 milyon, Justin Bieber 67 milyon takipçi sayısı ile ilk iki sıraya sahiptirler.

1.3.Sosyal Ağ Siteleri

“Social Network” kavramı Türkçe 'ye sosyal ağ ya da sosyal şebeke olarak çevrilen kavram, bireyler arasında karşılıklı iletişim ağları ördüğü için, literatürde genellikle örgütsel davranış ve örgütsel yapı adı altında incelenmiştir (İşlek, 2012, s. 49). Bireyleri arasında karşılıklı iletişime izin veren sosyal ağ sitelerinin en bilineni ise Facebook'tur. 1.4 milyar kullanıcısı olan sitenin kullanıcılarının 900 milyonu her gün siteyi ziyaret etmektedir (Social Bakers Facebook, 2015). Yomiuri Shimbun gazetesi 2010 yılında günlük 10 milyon tiraj ile dünya rekoru (Guiness, 2015) kırmasına karşın Facebook'un günlük ulaştığı kişi sayısının yaklaşık %1'ine ulaşmıştır. Uluslararası ilişkilerin gerek ekonomik, gerekse siyasal boyutunda bu kadar geniş kitlelere günlük olarak ulaşabilmek büyük önem taşımaktadır.

2. TEKNOLOJİK GELİŞİM VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Uluslararası ilişkilerin teknoloji ile ilişkilendirilmesi aslında yeni bir olgu değildir. Her ne kadar İnternet, genç kuşak bir gelişme olarak uluslararası ilişkilerde büyük bir sıçrama ortaya koyup, bireyden bireye ve bireyden topluma olan iletişimi saniyelerle ölçülecek kadar hızlı bir hale getirmiş olsa da okyanus aşabilme yeteneğine sahip gemilerin 16. yüzyılda kullanılmaya başlaması da alan adına büyük bir gelişme idi. 16. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasında ticaret gemileri ile kurulan kıtalararası iletişim 19. yüzyılda telgraf ile hız kazanmıştır.20. yüzyılda ise hava ulaşım ağları, radyo, televizyon ve İnternet uluslararası ilişkilerin çağ atlamasına yol açmıştır. Uluslararası ilişkiler alanında yeni fırsatlar ve yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Önceki yüzyılların teknolojik gelişmeleri ile İnterneti ayıran nokta ise İnternetin gelişim hızıdır.

1450 yılında matbaanın icat edilmesiyle sadece yazının kullanımı hız kazanmamış, aynı zamanda tüm insanlığın gündelik yaşantısında zincirleme etkiler yaratmıştır. Yazının icadı ve matbaanın kullanılması ile bilginin nesilden nesile aktarılabilir şekilde saklanabilmesi, konuşma sınırının ötesinde mesafelere yayılabilmesi ve geniş kitlelerce ulaşılabilir olması tarihte önemli bir dönüm noktası olmuştur. (Bozkurt, 2014: 513). Yazı ve matbaa, bilginin kişiye ait olmasının önüne geçmiş ve onu kamusal bir olgu haline getirmiştir. İletişim alanında yaşanan bu teknolojik devrim, 1966 yılında işitme engelli eşinin diğer insanlar ile iletişim halinde olmasını isteyen bir bilim adamının çabaları ile çok daha büyük bir boyut kazanmıştır. Cihazların birbiri ile iletişim kurması için çalışmalar yürüten Vinton Cerf, günümüzde kullandığımız elektronik posta, İnternet gibi pek çok yeniliğin fikrinin doğmasına olanak tanıyan, TCP/IP protokolünün ortaya çıkmasını sağlamıştır³. Bilginin bir devrim yaşamasını sağlayan ise şüphesiz insanoğlunun ağa erişiminin sağlanması ile ortaya çıkmıştır. Dijital bilgi çağı olarak adlandırılabilir dönemin çıktıları olan web ve İnternet; bilginin oluşması, saklanması, erişilmesi ve yayılması konusunda bilinen tüm tanımların yeniden yapılmasına neden olmuştur.(Bozkurt, 2014: 513). Elon Üniversitesi'nin yaptığı bir çalışmaya göre (<http://www.elon.edu/e-web/predictions/early90s/InternetHistory.html>) İnternetin elli milyon kullanıcıya ulaşması sadece dört yıl almıştır. Bu rakama ulaşmak için telefon yetmiş beş, radyo otuz sekiz, televizyon on üç yıl beklemek zorunda kalmıştır. Sosyal medya ağı Facebook ise üç buçuk yıl içinde elli milyon kullanıcıya ulaşmıştır. Telefonlar için yazılan oyun Angry Birds ise otuz beş günde elli milyon kullanıcıya ulaşmıştır. İnternet, kullanımı ve yaygınlaşması bakımından diğer tüm iletişim gelişmelerinden hızlı bir görüntü vermektedir. Ancak günümüzde İnternetin uluslararası ilişkilerde, özellikle diplomasi alanında sonuçlarını net bir şekilde ortaya koymak için erkendir. Ticari alanda İnternet kullanımının doğurduğu sonuçlar anlık olarak gözlenebilmesine karşın, uluslararası ilişkiler alanında İnternetin sonuçları dolaylı gözlemlere dayanmaktadır. Buna rağmen karar alıcıların eski bilgiler üzerinden sonuçlar üretmeye çalışmasının yerine, anlık veriler kullanarak hareket etmesi bile dikkate alınması gereken bir

³ İnternet teknolojisinin keşfi ve gelişimi ile ilgili detaylı bilgi için bkz, Leiner ve diğerleri, "A Brief History of Internet", ACM SIGCOMM Computer Communication, Vol 39 Number 5, 2009, ss. 22-31.

gelişmedir. İnternet üzerine akademik çalışmaların batı kurumlarında örneklerini görmek mümkündür⁴. Westcott'a göre (2008: s,2) stratejik karar alma sürecinde önemli bir yeri olan İnternetin, uluslararası ilişkiler alanında üç temel etkisi vardır:

- Uluslararası politika alanında karar alma sürecinde çıkarı olan grupların çeşitlenmesine ve daha görülür olmasına yol açar,
- Bir olay ya da konu ile ilgili bilginin - ki bu bilgi doğru ya da yanlış olabilir- yayılmasını hızlandırır,
- Geleneksel diplomasi kurumlarının kendi vatandaşlarına, ülkelerine ve diğer ülkelere daha hızlı ve zahmetsiz şekilde hizmet sunmasını sağlar.

Peter Haas da (1992:1) makalesinde, aktör sayısının artışına işaret etmiş ve yüksek teknolojinin kullanımının devletler için zorunluluk olduğuna vurgu yapmıştır. Teknoloji kullanmaya zorunlu olan devletlerin, uzmanlara ihtiyacı olacağı ve sivil toplum uzmanlarının hükümet içinde daha çok yer edineceğini savunmuştur. McCharty de kitabında bilgi toplumunda küresel iletişimi elinde tutanın, uluslararası ilişkileri de kontrol edeceğine vurgu yapmıştır (McCharty, 2015). Conour'a göre ise uluslararası ilişkileri kontrol etmenin yolu, gücü ve bilgi akışını kontrol etmekten geçer (McCarthy, 2015). Bugün Amerika teknoloji alanında dünyanın lider ülkesi konumunda olmasına karşın, diğer ülkelerin teknolojiyi kullanma ve üretme hızları gün geçtikçe Amerika'yı daha fazla tehdit etmektedir. İngiltere'de yapılan bir çalışma Çin, Hindistan ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerin Ar-Ge harcamalarını iki katına çıkarttıkları ve dünya Ar-Ge harcamaları içindeki paylarını %17 'den %24'e yükselttiklerini göstermiştir (Royal Society, 2011, s. 42)

Birçok yazarın hem fikir olduğu bu görüşe göre uluslararası ilişkilerde "yumuşak güç" kullanımı önem kazanmıştır. 21. yüzyıl küresel anlamda değişimlere sahne olmuştur. Bu değişimlerden bir tanesi de askeri yapılardan beslenen gücün yerini enformasyon teknolojilerinden beslenen bilginin almasıdır. Uluslararası ilişkiler disiplini başlangıcından günümüze iç politika ve dış politika ayırımına dayanmaktadır. Bu ayırımın temel dayanağı ise Westphalia antlaşması ile ortaya çıkan modern devlet kavramı olmuştur (Gross, 1948, s. 28). 1648 yılında Fransız Devrim Savaşları öncesinde yaşanan en büyük Avrupa savaşı olarak nitelendirilen Otuz Yıl Savaşlarını sonlandıran Westphalia Barışı (Sander, 1997, s. 73) "bir devletin iç işlerine başka devletlerin karışmaması ilkesi ile iç ve dış politikayı kesin çizgilerle birbirinden ayırmıştır (Alsan, 1986, s. 219-220).Ancak günümüzde Westphalia sisteminin ön gördüğü iç politika ile dış politika ayırımını uygulamak neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Cep telefonları, faks makineleri, uydu antenleri ve en nihayetinde İnternet zaman ve mekân üzerindeki görece sınırları ortadan kaldırmıştır.

Eski Beyaz Saray Basın Sözcüsü Marlin Fitzwaiter "Körfez krizinde haberleşmenin en hızlı yolu CNN'di. Çünkü tüm ülkeler onu seyredabiliyordu. 26 üyeye 20 dakikadan kısa sürede haber verebiliyorduk." (Wriston, 1997) diyerek geleneksel yöntemlerin yerini teknolojiye devretmesini örneklendirmiştir. Haberleşme sürelerinin bu denli kısalması, sadece iletişim alanını değil, aynı zamanda iş, sağlık, bilim ve finans gibi pek çok alanı da etkilemiştir. Günlük yaşamda bilgi devrimi, bilgi toplumu, bilgi çağı gibi kavramlar sıklıkla karşımıza çıkmaya başlamıştır. Teknolojik gelişim, dünyadaki tüm alanları etkileyerek, belirleyici ana element olmuştur. Böylece bu alanda eskiden tek söz sahibi olan ulus devletin etkisi azalmıştır. Devletin yönetilenler üzerindeki denetim ve gözetleme gücü tekeli ortadan kalkmış, yönetilenlerin devlet üzerinde denetimi olanaklı hale gelmiştir. Bilgi teknolojilerinin kamuoyu tarafından artan şekilde kullanılmaya başlaması

⁴ Oxford Üniversitesi İnternet Enstitüsü (Oxford Internet Institute - www.oii.ox.ac.uk) bu alanda iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca İngiltere hükümeti internet kullanımının hükümetin dönüşümünü saptamasına yönelik yayınladığı raporla kamu hizmetlerinin internet kullanımı ile nasıl değişeceğini ortaya koymuştur. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272244/6683.pdf

uluslararası ilişkilerde de büyük değişimlere yol açmıştır. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi uluslararası ilişkiler alanında da ulus devletin gücü azalmaya başlamıştır. Ulus devletin hâkim rolünü devlet dışı aktörler devralmaya başlamış, NGO'lar (Hükümet Dışı Örgütler) ve medya bu alanda söz sahibi olmaya başlamıştır.

Teknolojinin gelişmesi ve bilgi devrimi şüphesiz diplomasiye de şekil vermiştir. Walter Wriston bu durumu “Ülkeler arasında ilişkinin tek temsilcisi, kısa süreli ziyaretleri süresince etkili olan diplomatlar iken, bugün dünyanın dört bir yanında insanlar, aracıya gerek kalmaksızın 24 saat kesintisiz iletişim halindedir” şeklinde özetlemiştir (Wriston, 1997). Gerçekten de diplomasi zaman içinde büyük bir değişime uğramıştır. En genel çerçevede “dış ilişkilerin savaş dışı yöntemlerle yürütülme biçimine ilişkin kurallar bütünü” olarak tanımlanabilecek olan diplomasi, tarih öncesi devirlerde insanların gruplar halinde yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır (Kürkcüoğlu, 1980, s. 312). Bu dönemde diplomasiğin temel amacı, vahşi kabilelerin yaralılarını toplamak ve ölümlerini gömmek için aralarındaki savaşa ara vermelerini sağlamaktan ibarettir (Tuncer, 1984, s. 52). Ancak devletlerarası ilişkileri ele alan bir diplomasiğin ortaya çıkması için öncelikle yerleşik devletlerin ortaya çıkması gerekmiştir ki bu milattan önce 15. Yüzyılda Mezopotamya’da ilk uygarlıkların ortaya çıkması ile mümkün olmuştur. Ad Hoc diplomasi olarak adlandırılan ve sadece ihtiyaç anında devreye giren bu devletlerarası iletişim yöntemi, 15. Yüzyılda sürekli elçiliklerin kurulmasına kadar kullanılmıştır (Erdem, 2008, s. 9). Bu tarihten itibaren İtalyan şehir devletleri arasında sürekli elçilikler kurulmuş ve devletlerarası ilişkiler sürekli hale gelmiştir. Ancak 19. Yüzyılın sonlarına kadar diplomasi tek elden yürütülmeye devam etmiştir. Diplomatların, ülkelerinden aldığı talimatlar doğrultusunda yürüttüğü ilişkiler ağına, medya ve kamuoyunun etkisi yok denecek kadar azdır.

Bu tarihe kadar, dış politikada kamuoyu sadece alınan kararların anlatılması gereken bir olgu olarak kalmıştır. Karar alınırken danışılması hatta ona yönelik karar alınması gerekmemiştir. Bu durum bireylerin karar alıcılara anlık mesaj göndermesine olanak sağlayan teknoloji ile değişime uğramıştır. Anlık iletişim sağlayan İnternet teknolojileri bireylerin politik aktör olmasına ve uluslararası ilişkiler kararlarının alınma sürecine etki etmesine olanak sağlamıştır. Her ne kadar günümüzde dış politika ile sosyal medya arasında doğrudan ilişkinin varlığı kanıtlanmamış olsa da, karar alıcıların teknoloji tabanlı anlık iletişim sayesinde kamuoyunu algılayışı, dış politika davranışını etkilemektedir.

3. TEKNOLOJİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE SUNDUĞU FIRSATLAR VE TEHDİTLER

Realizmin tanımladığı geleneksel devlet tanımlaması “bilgi çağı” adı verilen dönemde önemli ölçüde değişime uğramıştır. Önceden belirlenen sınırları içerisinde tek aktör olarak mutlak egemenliği olan devlet, yeni buluşların ve gelişen teknolojinin bir getirisi olan seri üretim algısı, ucuz ve kolay haberleşme gibi nitelikler sonucunda ortaya çıkan küreselleşme olgusuna yenik düşmüştür. Küresel şirketler, küresel piyasalara ihtiyaç duymuş ve bunun sonucunda geleneksel sınırlar ortadan kalkmıştır. (Özdemir, 2007, s. 3). Ayrıca anlık iletişime olanak sağlayan İnternet tabanlı yazılımlar ile gelen bilgi çağı uluslararası ilişkilerde geleneksel kalıpların yıkılmasına da yol açmıştır. Gerek karar alıcılar, gerekse onların hedef kitlesi olan kamuoyu tarafından kullanılan bu yazılımlar her iki taraf içinde fırsatlar ve tehditler ortaya koymaktadır.

Küreselleşme olgusunun bütün dünyayı kuşattığı bu bilgi çağı, iletişim teknolojilerinin hızla kabuk değiştirmesine ve yeni iletişim mecralarının devletlerle beraber bireylerin kullanımına açılmasına olanak sağlamıştır. İnternetin yaygınlaşması ulus devletleri zayıflatarak egemenliğin halka yayıldığı, sivil toplumun güç ve önem kazandığı yaygın bir demokrasi anlayışını desteklemiştir. Küreselleşmenin köklü kurumları da bu bağlamda farklı tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu yeni iletişim ortamları, genelde baskı altında kalan, fikirlerini duyurmakta zorlanan azınlıkların ve muhalif kesimlerin fikirlerini duyurabilmelerini sağlamıştır. Yeni dünya düzenin kurgulandığı

ortamda dünyanın birçok yerinde sistem muhalifi gruplar Facebook, Twitter, Youtube gibi devletin tam denetimine girmesi mümkün olmayan “yeni medya” aracılığıyla kendi seslerini duyurmakta, eski toplum hareketlerinden farklı olarak sınırları belirli bir egemenlikte olmayan siber ağlar üzerinden tüm dünyayla etkileşime girmektedir. Küreselleşmenin tanımını ortaya koymak bir hayli zordur. Zira ekonomik, politik, kültürel ve çevresel pek çok boyutu içerisinde barındırır. Ancak genel bir tanımlamayla küreselleşme, tüm bu ekonomik, politik, kültürel ve çevresel birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya geneline yayılmasıdır. Uluslararası ilişkilerin sınırlardan arınmayı başlaması gücün en önemli unsur olmasının önüne geçmiş ve bilginin temel kaynak olmasını sağlamıştır. Bilginin devletler tarafından sınırlandırılmasını önleyen yegâne kaynak ise İnternet olmuştur.

İnternetin ortaya koyduğu bu devrim sosyolojik anlamda da bir dönüşüme yol açmıştır. İlkel topluluklarda insanlar küçük gruplar halinde yaşamakta, birbirlerini tanımaktadır. Az seyahat eden bu gruplar, özellikle kendi dillerini konuşmayan yabancılara karşı güvensiz bir tutum izlemektedir(Wilson and Wilson,1945). Ancak İnternetin kullanıldığı toplumlarda birbirini daha önce hiç görmemiş insanlar arasında bağlantı kurulmaktadır. Mektup yerine elektronik postanın, gazete yerine web sayfalarının ortaya çıkması, bireyler arasındaki iletişimin hızını arttırmıştır. Bu hıza dayalı dönüşüm bireysel oranda da karar alma sürecinin hızlanmasına yol açmıştır. McLuhan ise yeni iletişim mecralarının dünyayı küçük bir topluluk haline getireceğini ifade eden “global village” yani “küresel köy” terimini ilk defa kullanan kişi olmuştur. İletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşüm sonrasında, bilgi edinme ve haberleşme hızı saniyelerin altına inmiş, bunun sonucunda coğrafi sınırların önemi ortadan kalkarak fiziksel mekân yeni bir boyut kazanmıştır. Artık birey dünyanın neresinde olursa olsun, dünyanın herhangi bir yerindeki gelişmeleri canlı olarak izleyebilme ve olaylardan haberdar olabilme şansına sahiptir. Küreselleşme olgusu 20. Yüzyılın sonunda ve 21. Yüzyılın başında hız kazanmış ve bu olgunun neden olduğu dönüşüm, toplumsal devrime yol açmıştır. Bu devrimin temel noktası yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmelerdir. Geleneksel medya düzeni içerisinde sesini duyurmak için sırasını beklemek zorunda olan guruplar, kendi yönetimlerinde olan bireysel sosyal medya hesapları aracılığı ile topluluklar kurarak, medya akış sürecini yönetir hale gelmişlerdir. Bireylere bahşedilmiş olan enformasyonu yönlendirme gücü öyle bir noktaya gelmiştir ki, kitlelerin biriken enerjileri, kolektif bir akıma yol açarak meydanlara taşmış ve devrimlerin hareket noktası olmuştur. Geleneksel medyanın sunduğu televizyon, radyo ve gazete gibi kitle iletişim araçları, bu araçların sermayesini elinde bulunduran medya patronlarının istekleri doğrultusunda, monolog bir bilgi akışı sağlamaktaydı. Bu monolog bilgi akışını elinde bulunduranlar, siyasal, toplumsal ve kültürel dönüşümleri de istekleri doğrultusunda tesis etmekteydi. Ancak iletimden çok iletişime dayanan yeni medya düzeni, sınırları kaldırdığı gibi, enformasyon üzerindeki monolog gücünde yıkmıştır. Sosyal medya araçları ile birlikte bilgi, interaktif, çok boyutlu ve hızlı bir iletişim sürecinin ürünü olmuştur. Buna paralel günümüzde toplumsal hayatta yaşanan birçok gelişme artık direkt ya da dolaylı biçimde söz konusu yeni medya biçiminden etkilenecek veya esinlenerek şekillenmektedir (Babacan vd, 2011, s. 68). Uluslararası ilişkilerde de ülkelerin karşılıklı e- diplomasi ağları ve twitter hesabı olan elçiliklerin sayısındaki artış, iletişim kanalı olarak internetin ne derece çok kullandığını bize göstermektedir. E Diplomasi ağı olarak adlandırılan bu teknolojiyi en çok ABD’nin kullandığı dikkat çekmektedir. Türkiye ise bu konuda çalışmalarını hızlandırmakla beraber, e diplomasi konusunda henüz yeterli altyapıyı oluşturamamıştır. Şekil 2 ve şekil 3 ABD ile Türkiye’nin dijital diplomasi ağları arasındaki farkı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. ABD tüm kıtalardaki elçilikleri ile elektronik ağ üzerinden diplomatik ilişkilerini yürütürken, Türkiye’nin e-diplomasi ağı bir elin parmaklarını geçmemektedir.

Elektronik cihazların kullanılmaya başlaması ve iletişimin bu cihazlar aracılığı ile karşılıklı bir süreç haline gelmesi sonucunda geleneksel dünya düzeninin monologları, diyaloga dönüşmek zorunda kalmıştır. Sosyal ağlarda tekil kullanıcılar tarafından paylaşılan içerikler, yayılma etkisi ile

hızlıca dağılmakta ve insanlar genelde göndericisini tanımadığı içerikleri bile tartışma olanağı bulmaktadır. Bu hızlı yayılma ve tartışma ortamının ortaya çıkması, politik kültürün dönüşmesine neden olmuştur. Orta Doğu ve Kuzey Afrika’ da sosyal medya siteleri üzerinden organize edilen halk hareketlerinin baskıcı hükümet ve diktatörleri devirebilecek güce ulaşması ve devirmesi sosyal medyanın politika ve halk hareketlerinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir (Çıldan vd., 2012).

Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketlerinin başlaması ve yayılması sırasında örgütlenme ve iletişimi sağlayan sosyal medya araçları, literatüre “sosyal medya devrimi” gibi tanımların eklenmesine ve sosyal medyanın politik karar alma süreçlerinde artan gücünün tartışılmasına yol açmıştır. 2010 yılının sonunda üniversite mezunu Tunuslu genç Muhammed Bouazizi, işsizlik yüzünden seyyar satıcılık yaptığı tezgâha el konulunca kendisini ateşe vermiştir. Normal koşullarda Arap ülkelerinde yaşanan bu tip isyan hareketleri devlet kontrolündeki medya tarafından görmezden gelinir ve kısa sürede unutulurdu. Ancak 2011 yılının ilk aylarında başta Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da başlayan halk hareketlerinin örgütlenme ve iletişim aracı olarak sosyal medya araçlarından yararlanmasının ardından, yaşanan halk hareketlerine ‘sosyal medya devrimi’ gibi tanımlamaların yapılmasıyla, sosyal medyanın önemi ve etkisi tartışması artarak devam etmiştir (Babacan vd, 2011, s. 77).

El Cezire televizyon kanalı medyanın Arap toplumlarındaki yeri açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. İnternetin Arap coğrafyasında yaygın olarak kullanılmadığı dönemde kurulan El Cezire, bu coğrafyadaki hâkim sansür anlayışı dışında yayın yaparak, Arap halklarının ortak sorunlara sahip olduklarını fark etmelerine olanak tanımıştır. Tunus’ta başlayan protesto gösterilerinin tüm Arap coğrafyasında yaygın hale gelmesi El Cezire kanalı aracılığıyla mümkün olmuştur. Başta El Cezire kanalı olmak üzere genel olarak televizyonun sağladığı şeffaf ortam, Arap ülkelerindeki bu gelişmelerden dünya kamuoyunun haberdar olmasını sağlamıştır (Korkmaz, 2012). İnsanlar geleneksel medyanın yardımıyla sınırlı da olsa, bölgedeki gelişmelerden haberdar olduktan sonra toplumsal paylaşım ağları yoluyla enformasyonu yaymış ve örgütlenerek geniş katılımlı gösteriler organize etmişlerdir. Buluş aşamasında ekonomik çıkarlar gözetilerek sosyalleşme, eğlenme, sosyal sermayeyi geliştirme gibi amaçlarla kullanılan toplumsal paylaşım ağlarının bu süreçte yaşanan halk hareketlerinde başat iletişim aracı olması, bölgede yaşananların anlaşılma çabalarının ancak bir yönünü teşkil edebilmiştir (Babacan vd, 2011, s. 77). Bu coğrafyada yaşanan geniş halk hareketleri, şüphesiz uzun yılların birikimi olan gelir dağılımı adaletsizlikleri, hukuksuzluklar ve haksızlıkların bir sonucudur. Sosyal medya araçları Arap Baharı hareketlerinin bir sebebi değil, toplumsal iletişimi sağlayan bir araçtır.

Kitle iletişim araçları siyasal fikirlerin hedef kitlelere duyurulmasında ve kitlelerin yönlendirilmesinde her dönemde önemli yere sahiptir. Gazetenin ardından 1896 yılında radyo, 1927 yılında televizyon kullanılmaya başlamıştır. Televizyon uzun süre en etkili araç olarak kabul görmüştür ve günümüzde de etkisi büyük oranda devam etmektedir. Kitle iletişim araçlarının en yenisi olan İnternet ise hem geleneksel iletişim araçlarını barındırabilme özelliğine sahip olması hem de karşılıklı iletişime olanak tanınması ile farkını ortaya koymuştur. Ayrıca sosyal medyanın dış politikayı kamuoyuna açmasının ve etkili olmasının en büyük nedeni kişilerin, merkezi otoritenin iznine ihtiyaç duymaksızın görüşlerini paylaşabilmesidir. Yazılı, işitsel ve görsel medyanın böyle bir gücü en “ileri” demokrasilerde bile yoktur. Kitlelerin bu fiziksel şartlar ve zamanla sınırlandırılmamış iletişimi, yaratılmak istenen etkiye çok daha kısa bir sürede olanak sağlamaktadır. Tonta ve Çelik, demokratik bir toplumda düşüncelerin serbestçe tartışılabilmesi için insanların bilgiye erişmelerinin zorunlu olduğunu; özgür insanın, özgürce düşünebilen ve fikirlerini özgürce ifade edebilen bireylerden oluştuğunu, bir demokraside düşünce özgürlüğü kavramının temel öncülünü, vatandaşların bilgiye erişim hakkının ifade ettiğini belirtmişlerdir (Tonta & Çelik, 1996).

Demokratik hakların genişlemesi, kitlelere ülke politikalarının aktarılması gibi fırsatlar sunan teknolojik dönüşüm, bir yandan da bu imkânları yasa dışı örgütlere de eşit miktarda sunmaktadır. Terör örgütleri, uluslararası suç yapıları gibi yasa dışı yapılanmalar da iletişim hızlarını arttırma, halk kitlelerine ulaşma gibi eskiden sahip olmadıkları imkânlara sahip olmaktadır. Suç örgütlerinin teknolojiyi ve dijital iletişimi kullanımı konusunda eskiden farklı olarak artık dünyanın çeşitli noktalarında birbirlerinden uzakta planlar yaparak terör saldırısı düzenleyebilmelerini örnek gösterebiliriz. Bu da bize teknolojinin sağladığı fırsatların kötüye kullanılarak tehditlere yol açtığı gerçeğini düşündürmektedir. Örnek olarak El Kaide örgütünün düzenlediği 11 Eylül 2001 tarihli İkiz Kuleler Saldırısında saldırganların teknolojik gelişimlerden faydalanarak, uçak eğitimlerinde teknolojik programlar ile tecrübe edindikleri ortaya çıkmıştır. İnternet teknolojilerinin gelişimi ayrıca yabancı ülkelerin propaganda ve misyonerlik faaliyetlerinde de etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

4.SOSYAL MEDYANIN KULLANIMI VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ETKİNLİĞİ

Sosyal ağların varlık nedeni kullanıcılarıdır. Yani gerçek ya da tüzel kişiler kayıtlı oldukları ağ üzerinden bilgi alış verişi yapmaktadır. Bağlı oldukları ağ aracılığı ile kullanıcılar sosyal, resmi, finansal, profesyonel ve benzeri türden ilişki içerisine girme şansı yakalarlar (Mislove, 2007, s. 30). Bu alanda ilk örneği teşkil eden SixDegrees.com sitesi, arkadaş listeleri oluşturmaya izin veren ilk çevrimiçi sosyal ağ uygulaması olmasına karşın Facebook kadar uzun soluklu olamamıştır. Dünyada sosyal ağların kullanımının artışına Alexa⁵ sitesinin verileri ışığında hazırlanmış grafiklerle bakacak olursak;

2007'de kurulan Facebook'un 2009'dan 2013'e kullanım artışını gösteren grafiğe göre sadece 4 yıl gibi kısa bir sürede tüm dünyada kullanımının büyük oranda arttığı görülmektedir. Bu artış kullanıcı sayısı artışının yanı sıra coğrafi alan olarak da yayılımı açısından önemli ve dikkat çekicidir. Benzer şekilde Çin ve Rusya gibi ülkelerde Qzone ve V Kontakte isimli ülkelerin kendi sosyal ağlarının kullanıldığını görmekteyiz. Bu durum üzerine örneğin Çin'de Facebook kullanımının yasak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çin'de yasak olması, bize kapalı toplumların teknolojik gelişimle birlikte hızla artan sosyal ağların etkisini tehdit olarak algıladıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bazı ülkelerin teknolojik artışla beraber gelen bilgi toplumunu engellemeye çalışması sosyal medyanın kamuoyu üzerindeki etkisini kanıtlamaktadır. 2014 yılı sonunda ise yerel sitelerin etkin olduğu bu gibi ülkelerde bile Facebook kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir.

Geçmişten günümüze, politikacılar daha kısa sürede daha çok insana ulaşmak için çabalamaktadır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak, artık sosyal ağları kullanan politikacılar bu amaca ulaşmada geleneksel medya araçları ile iletişim kurmaya çalışanlara göre daha yakın görünmektedirler. Artık, politikacılar milyonlarca insanla anlık olarak iletişime geçebilmektedir (Çıldan vd., 2012). Ülkelerin dış politika sürecinde sosyal medyayı kullanarak oluşturduğu kamuoyu üzerindeki etki kapasitesini daha iyi anlamamıza liderlerin takipçi sayıları da yardımcı olabilmektedir. Aşağıdaki istatistikler bazı politikacıların ve önemli liderlerin 2015 Ekim ayı itibariyle kişisel twitter hesaplarındaki takipçi sayılarını göstermektedir;

Görüldüğü üzere dünya çapında politikalar oluşturmayı başaran ve bu politikaların gündemde olmasını sağlayan ABD Başkanı, istatistikte adı geçen diğer tüm siyasilere toplamından daha fazla takipçiye sahiptir. Sıklıkla söylenen Amerikan halkının apolitik yapısına karşın, bu denli yüksek takipçi sayısı, Başkanın ABD'nin yanı sıra tüm dünyada ilgiyle takip edildiğini göstermektedir.

⁵ABD merkezli, bir internet şirkettir. Diğer web sitelerinin web trafikleriyle ilgili bilgi veren bir web sitesini işletmesiyle tanınmaktadır.

SONUÇ

Teknolojinin dış politikada kullanımı bazı avantajları hızla karar alıcıların ayağına getirmekle birlikte, ciddi tehditlere de ortam hazırlamaktadır. Teknoloji global sorunlara çözüm üretmede olmazsa olmaz bir araçtır. Ortak sorunlar ortak çözümler gerektirir. Ancak aynı zamanda teknolojik gelişim, bu ortaklığın aksine, bir rekabet alanıdır ve ulusal gücün en önemli unsurlarındandır. Bilim ve teknoloji, iletişim ağlarının gelişmesi sonucu önü alınamaz bir özgürlüğe kavuşmuştur. Özellikle kamu dışı teknolojik buluşlar artık kısa sürede tüm dünyaya yayılmaktadır. Bir ülkenin kendi güvenliği için ürettiği teknoloji, çok kısa sürede bir başka ülke tarafından kopyalanmaktadır. Bunun en iyi örneği Amerikan askeri teknolojilerinin fazla zaman geçmeden İran ve Çin tarafından transfer edilmesidir. Sosyal ağlar ise, ülkelerin her türlü önlem girişimine karşın tüm dünyada kamuoyu etkileme araçları olarak kullanılmaktadır. Medya üzerinde devletlerin görece kontrol mekanizmaları olmasına karşın, sosyal ağlar üzerinde bu denetimden söz etmek mümkün değildir. Türkiye'de "Gezi" sürecinde, sosyal ağların kullanımı geçici olarak durdurulmasına karşın hiçbir zaman tamamen engellenememiştir. Kullanıcılar, Sanal Özel Ağ (Virtual Private Network) kullanarak coğrafi sınıra dayanan yasakları aşmış ve sosyal ağları kullanmaya devam etmiştir. Bu durum, kural koyucular ve karar alıcılar tarafından bir tehdit olarak algılanırken, ileri demokrasi taraftarları tarafından bir fırsat olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, sosyal medya tüm dünyada bireyler arasındaki eşitsizliklerin ortaya konulmasını sağlayarak, demokrasi ve özgürlük gibi evrensel değerlerin talep edilebilmesini sağlamıştır. Az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde yaşayan bireyler bu siteler sayesinde gelişmiş ülkelerdeki refah ve demokrasi seviyesini öğrenme ve dünyayla bütünleşme imkânı bulmuşlardır. Bu durum ise protestoları ve isyanları beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda bu ağlar toplum ve politikacılar arasındaki iletişimi de oldukça arttırmıştır. Böylece şeffaflık, özgürlük ve demokrasi talepleri yükselmiştir (Çıldan vd., 2012). Arap isyanı kararsız katılımcıları rejim korkusuna karşı harekete geçirmede önemli bir rol oynamıştır. Bireysel olarak hareket eden kitleler topluluk oluşturup korku duvarıyla mücadelede kendilerini güçlü hissetmişlerdir (Szajkowski, 2011). Sivil toplum gücü ile beraber kamusal alanda otorite ile iletişimde yeni bir çığır açılmıştır. Türkiye'de de Gezi süreci ile beraber hayatımıza giren bir takım terimler olmuştur. Konuya daha önce Genelkurmay Başkanlığı tarafından internet sitesi üzerinde yapılan bir açıklama ile yaşanan Postmodern Darbe söylemine paralel olarak "Twitter Darbesi" ismini verenler ve konuya "Türk Baharı" benzetmesi yapanlar olmuştur (Banko ve Babaoğlu, 2013). Yaşanan bu süreçteki olaylarda sadece sosyal medyanın değil, yurtdışındaki güçlerin de etkisi olduğunu belirtenlerin sayısı da oldukça fazla olmuştur.

Gelişmiş ülkelerdeki karar alıcıların, teknolojinin engellenemez ilerleyişi karşısında sınırlayıcı önlemler almak yerine sürece daha fazla dâhil olmayı tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle ABD'nin, sosyal paylaşım platformlarının tamamında hem karar alıcılar bazında bireysel, hem de kurumsal olarak yer aldığını görmekteyiz. Bilgi teknolojilerinin kamuoyu tarafından artan şekilde kullanılmaya başlaması uluslararası ilişkilerde de büyük değişimlere yol açmış ve aktör sayısını arttırmıştır. Artık bireyler etkileyici ve sonuç değiştirebilen önemli aktörler olarak devletlerin, uluslararası örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve hükümet dışı organizasyonların yanı sıra uluslararası ilişkilerde yerini almaktadır. Dış politika kararlarının, birincil kaynaklardan iç ve dış kamuoyuna ulaştırılmasının en hızlı yolu olan bu teknolojilerin, gerek ülkenin bilinirliği, gerekse uygulanan dış politikanın kabul edilebilirliği açısından büyük önemi vardır. Bu nedenle uluslararası ilişkileri kontrol etmenin yolunun, gücü ve bilgi akışını kontrol etmekten geçeceği inancı unutulmamalıdır. Ayrıca yumuşak güç kullanımı ekseninde kamuoyu oluşturmada veya propaganda yapmada sosyal medya kullanımı, uluslararası ilişkiler açısından da oldukça fazla önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alikılıç Ö. (2011), Halkla İlişkiler 2.0, Elif Yayınevi, İstanbul
- Alsan Z.M. (1986), Milletlerarası Hukuk Birinci Kitap, Filiz Yayınevi, İstanbul
- Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi, www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4193/4673.pdf
- Babacan M.E., Haşlak İ., Hira İ. (2011) “ Sosyal Medya ve Arap Baharı”, Akademik İncelemeler Dergisi, C:1 Vol6,ss.63-91
- Banko M., Babaoğlu A.R. (2013), Gezi Parkı Sürecinde Dijital Vatandaşın Etkisi, Bilkent Üniversitesi Yayınları, Ankara
- Cihan Ç. , Mustafa E. , H. Kaan T. , Evren K., Duygu A. (2012), “Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Rolü”, Akademik Bilişim 2012 Konferansı, Uşak, 1 February 2012.
- Guinness World Records, www.guinnessworldrecords.com/world-records/highest-daily-newspaper-circulation
- Gunelius S. (2011) Social Media Marketing, McGraw Hill, New York
- İşlek M. (2012) “Sosyal Medyanın tüketici Davranışlarına Etkileri: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Knowledge, Networks and Nations: Global Scientific Collaboration in the 21st Century (2011), Royal Society Publish, London
- Korkmaz A. (2011). “Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü”, International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challenges (ISLC), 2142-2153
- Kürkçüoğlu Ö.(1980),” Dış Politika Nedir?”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 15(I-IV)
- Leiner(2009),” A Brief History of Internet”, ACM SIGCOMM Computer Communication, Vol 39 Number 5, ss. 22-31.
- Leo G.(1948), “The Peace of Westphalia 1648-1948” The American Journal of International Relations, ss.20-43
- McCharty D. (2015), Power, Information Technology, and International Relations Theory, Palgrave MacMillan, Londra
- Mislove, A., Marcon, M., Gummadi, K.P., Druschel, P. and Bhattacharjee, B. (2007), “Measurement and analysis of online social networks”, 7th ACM SIGCOMM Conference on Internet Measurement, San Diego, ss30-45
- Sander O. (1997), Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e, İmge Yayınevi, Ankara
- Social Science Research Network, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2595096
- Süleyman Ö. (2007), Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İTO Yayınları, İstanbul
- Szajkowski B. (2011) “Social Media Tools and The Arab Revolts”, Alternative Politics, Cilt3 Vol 3,ss. 420-432
- Tonta, Y.; Çelik A. (1996),” Ağ Toplumu ve Bilgi”, (Ed. Tonta, Y.; Çelik A.), Bilgi Edinme Özgürlüğü, ss.1-13, Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara
- Tuncer H.(1984), “Tarihten Günümüze Ad-Hoc Diploması” ,Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt4 Sayı 1
- Walter W. (1997) “ Bits,Bytes, and Diplomacy” Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/1997-09-01/bits-bytes-and-diplomacy>
- Zerella D. (2009), The Social Media Marketing Book, Qreilly Media, Sebastapol